№ 17 ՄԱՐՏԻ 10 (22) 1877 ՄԱՐՏԻ 10 (22) № 17

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 7 րուբլ, կէս տարվանը 4 րուբլ:

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը, պ. Ծատուրեանի և Արդարեանի խանութում

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ“

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2
(Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Թիւրքիայի սահմանադրութիւնը: — Ներքին տեսութիւն: Թիֆլիսի աւագակութիւնները և մեր անհոգութիւնը: Ներքին լուրեր: — Արտաքին տեսութիւն: Սուլթան Համիդ և Միդհատ-փաշա: Թիւրքիա: Անգլիա: — Խառն լուրեր: — Յայտարարութիւններ: — Բանասիրական: Զարը փոխ — բարին փոխ:

ԹԻՒՔԻԱՅԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Շատ խօսվեցաւ Թիւրքիայի սահմանադրութեան վրա, շատ գրվեցաւ թէ այդ սահմանադրութիւնը պաշտպանելու համար, թէ նրան պախարակելու և աշխարհին ծիծաղելի ցոյց տալու համար:

Մենք նոյնպէս մեծ յոյս չունենք և չենք ունենայ այդ սահմանադրութենից, մենք չենք կարծում որ ամենածայրայեղ բռնաւորութենից և կամայականութենից յանկարծ և միանգամից կարելի լինէր անցնել ազատ կառավարութեան ձևին:

Մենք ցոյց տուեցինք և դարձեալ ցոյց կը տանք այն միջոցները, որոնցով Թիւրքիան կարող էր համնել իր լոկ թղթի վրա հրատարակված սահմանադրութեան իրականութեան մէջ ճշմարիտ իրագործելուն: Այդ միջոցները գլխաւորապէս երկուս են՝ բոլոր հպատակներին թէև իրանց մայրենի լեզուով, պարտադիր տարրական ուսման օրէնքի հրատարակելը, և դաւանութիւնների կատարեալ հաւասարութեան յայտնելը, վերցնելով մահմետականութենից պետական, տիրապետող կրօնի նշանակութեան բոլոր իրաւունքները:

Եթէ Թիւրքիան կը հետևէ այդ խորհրդին, այն ժամանակ դեռ յոյս կարելի է ունենալ որ նորա սահմանադրութիւնը, որքան սկզբից և պակասաւոր լինէր, առանելով ազգային լուսաւորութեան և դաւանութիւնների կատարեալ ազատութեան և հաւասարութեան սկզբունքների մէջ զարգացման հաստատ հիմունքներ, փոքր առ փոքր կը համնէ զարգացման ցանկացած դրութեանը և չի լինի դատարկ խօսք, անպէտք թղթի կտոր....

Եթէ Թիւրքիան այդ չանէ, — կարող է հաւատացած լինել որ նորա սահմանադրութիւնը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ մի ամենախոշոր սուտ, ամենաամաչելի, ամենակոպիտ, անշնորհ խաբեբայութիւն:

Այժմ ուրեմն ինչ պէտք է պահանջեն այժմ Թիւրքիահպատակ հայերը, որպէս հին սահմանադրական ազգ, որպէս Թիւրքիային հպատակ ազգերից ամենաընդունակ ժողովուրդ: Ահա՛ ինչ պէտք է պահանջէ Կ. Պօլսի հայոց ինտելիգէնցիան:

Լրագիրները հաղորդում են որ Թիւրքիայի գրեթէ բոլոր գաւառներում վերջացած են Թիւրքաց պարլամենտի համար ընտրութիւններ: Կ. Պօլսում, փետրվարի 17-ին (մարտի 1-ին) ընտրվեցան պարլամենտի համար տաս պատգամաւորներ, որոնց թւում կան հինգ մահմետականներ, մի հրէայ, մի յոյն, երկու հայ-լուսաւորչականներ և մի հայ-կաթօլիկ:

Այդ երեք հայ, մի յոյն և մի հրէայ պատգամաւորներից մենք սպասում ենք որ նորա իրանց հասարակական գործունէութիւնը նորանով կը սկսեն, որ կը պահանջեն մահմետական դաւանութեան մնացած դաւանութիւններին հաւասարացնելը, և նորան այլ ևս պետական, տիրապետող կրօն չը ճանաչելը:

Նորա պէտք է պահանջեն նոյնպէս Թիւրքիահպատակ այն ժողովրդների համար, որոնք ունեն իրանց ճոխ մայրենի լեզու, ինչպէս հայոց և յունաց, որոնք աւելի հարուստ են և ընդունակ են որպէս քաղաքակրթութեան միջոց ծառայել, քան թէ Թիւրքաց լեզուն, պէտք է պահանջեն որ այդ ազգերի համար հրատարակվի պարտադիր ուսման օրէնքը իրանց մայրենի լեզուով, իսկ Թիւրքերի և նոյնպէս այն ցեղերի համար, որոնց լեզուն չէ կարող դեռ ևս զարգացած լեզու համարվել և ընդունակ չէ ուսումնարանական գործի մէջ որպէս դասախարակող և առարկաները աւանդող միջոց ծառայել, թող ինչպէս Թիւրքերի այնպէս և մնացած փոքր ազգութիւնների համար տարրական ուսման մէջ գործածվի Թիւրքաց լեզուն: Բացի այդ ամենակարևոր հիմնական պահանջներից, հայերը որպէս առանձին, երեք միլիոնից բաղկացած ազգ, որ բնակվում է իր հայրենիքի մէջ, որ բռնի նուաճվեցաւ Թիւրքերից,

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

«ԶԱՐԸ ՓՈ՛Խ—ԲԱՐԻՆ ՓՈ՛Խ»

(Շարունակութիւն և վերջ)

VIII

Արարածը շատ դէպքում յաճախ մոռանում է իր չափը. մարդը երբեմն մօտենում է անասունի սահմանին. հազւագիւտ չեն այսպիսի սխալանքներ ու անիրաւութիւնք մարդու որդիների մէջ: Բայց Նախախնամութիւնը... նա հսկում է մեզ վերա և շատ յաճախ փրկում է կորուստից անմեղ ու միամիտ հոգին... Բայց և քանիսին արդեօք նա թողում է անճար և անօգնական... Եւ այսպիսիք չեն թաղնված Ահեղի ամենատես աչքից. և սրանց վրա նայում ու հսկում է նա. և սրանց հատուցանում է իրանց արժանին... Ցիշեալ անցքի մէջ ևս ոչինչ դաղտնի չէր նրանից. բայց նա համբերող է, անշտապ է... Նա սպասում է գործի կատարածին:

Ափսոս, որ այսպիսի ճշմարտութիւններ չէին թափանցում քրոջ և եղբօր սրտի մէջ, նրանք հիացել, ափշացել, և գրաւվել էին մոլի եռանդով, ապրելու հարցով... Սօփիան, իր չար դիտաւորութեան յաղթանակը ձեռք բերելու մտքով, եղբօրը ճանապարհ գցելուց յետոյ վազեց դուրս—հացթխողների մօտ: «Շողեր, Շողեր, ասաց նա հացթուխին, —Վաղարշակը հոգիս հանեց, ձեռքիդ գունդը ինձ տուր տանեմ բլիթ շինեմ, գուցէ դրանով խաբվի ու լռի...»

Շողերը, պարզամիտ գնդարարը, տուեց նրան խմորի կտորը:

Սօփիան խմորն առած կրկին տուն դարձաւ: «Մայլիկ, մայլիկ, բլիթ թխի, բլիթ կուզեմ...» «Մանուկները գոռալով փաթաթվեցին նրան:

«կացէք, կացէք. ով լուռ կը մնայ նրա համար կը թխեմ.» ասաց Սօփիան և ազատվելով նրանցից մեծ եռանդով սկսեց պատրաստել բլիթը: Քարասիրտ Սօփիան, եղբօր սիրովը կուրացած, այնպէս սառնասրտութեամբ էր խաղում խմորի գնդի հետ, որպէս թէ նա այդ պատրաստելիս լինէր մինէր թոնաւորելու համար... — Նա անգութ չէր, ինչպէս գուցէ կը կարծեն շատերը, այլ իւրասիրութիւնից կաշկանդված, բարոյապէս անկիրթ և թեթևամիտ էակ էր...

Ինչ և իցէ, խմորը պատրաստ էր արդէն, երբ քրտինքը սրբելով տուն մտաւ Իվան Նիկիտիչը:

IX

«Ահա, եկայ, քոյր ջան. դու էլ այդ է վերջացրել ես գաթէն... Գէ առ, ասաց նա տալով Սօփիային թղթի մէջ փաթաթած իրը. առ, շարունակեց Իվանը, առ 300 թումանը, դիր գաթի մէջ, որ անմիտ Մկօն կուլ տայ ու այլ ևս չը բանէ եղբօրդ եախան...» Վերջում աւելի սիրտ տալու համար քրոջը նա մի զօրեղ ձայնով ծիծաղեց, ճռճռած, փառ-փառ արեց... Սօփիան, այս ծիծաղին մասնակից լինելով և մի քանի երգիծական խօսքեր ասելուց յետոյ, շտապով առաւ փաթեթը և բացեց: Սորա մէջ երեք ցորենհատի չափ կտոր-կտոր երևում էր անգութ մարդկանց պիղծ փափագի համնելու գլխաւոր հնարը, որոնց ծրարի միջից հանելով գետեղեց «գայթակղեցուցիչ» գաթայի մէջ... Ամեն բան վերջացած էր:

Սօփիան, պատրաստած գաթան վերցնելով, դուրս գնաց թոնատուն, հացթխողների մօտ:

Իվան Նիկիտիչը ուրախ էր: Նա երևակայում էր դաւադրութիւնից յետոյ եկող րօպէն, երբ ինքը այլ ևս ունենալու չէր 300 թուման պահանջող... «Ի՛նչ լաւ եղաւ, որ այսօր եկայ այստեղ. ինչ բարի եղաւ իմ գալը, ասում էր նա ինքն իրան շրջելով, առանց ուշք դարձնելու աղմուկող երեխաների ձայնին. — Կեցցէ քոյրս. այս գործում ես պարտական եմ նրան... Բայց ինչպէս լաւ ներգործել են նրա վրա իմ քարոզները, բրավօ... Նա այլ ևս չէ ընդունում ոչինչ վերացականութիւն... Շատ էլ լաւ է անում: Ի՞նչ ասել է ամեն բանի հաւատալ... Բան չունես... Երբ բախտը յաջողում է, գործիր... Հանգամանքից հարկաւոր է օգուտ քաղել... Ի՞նչ փոյթ, թէ քո շահվելովդ ուտարները վնասվում են, թող ամեն մարդ իր դարմանը լարէ. վերջում ով կրկնի խորխորատ, թող նա էլ հոգսը քաշի... «Ապրել» — սա կատակ չէ... «կեանք» — սա լոկ խօսք չէ. այստեղ «հացի» խնդիրը կայ, «ապրելու» հարց կայ... «գործել» — ահա թէ ինչ ասել է հանճար...»

Ընթերցողը, լսելով Իվան Նիկիտիչի բերանից բղխած այս յատուկ խօսքերը, որոնք պարզ արտայայտիչ են նորա հոգու, կարծեմ հասկացաւ մեր Նիկիտիչի ինչութեան մի մասը:

Բայց ինչու ընթերցողը սարսափում է, դողում ու սոսկում է մարդկային այս ցածութիւնների վրա. ինչու նա զզվում է ու փախչում է մեր Նիկիտիչից. մի՞թէ հազւագիւտ են այսպիսի «Իվանների» ու «Նիկիտիչների» օրինակները... Մեր Նիկիտիչը յիրաւի մի նոր ամն էր իր տեսակների մէջ: Նա այժ ոչինչ էր համարում խիղճ, գութ, ողորմ ասած բաները, որի աղդեցութեամբ նա իր այսօրվան ձեռնարկութեան մասին կամենում էր դեռ ևս շատ գովաբանութիւններ կարդալ. բայց ափսոս, որ այն րօպէին թոնրից հանած նոր գաթան ձեռքերի վերա խաղացնելով, տուն մտաւ Սօփիան և արգելք եղաւ նրան...

«Ըհը՛, բերի՛, բերի՛, ասաց քոյրը ներս մտնելով. բայց գնանք դահլիճ, այստեղ երեխաները անհանգիստ կը լինեն:»

—«Գնանք, գնանք...» ասաց Իվանը քրոջ հետ դահլիճը մտնելով:

Երկուսով ներս մտան և դուռը դրեցին: Դահլիճի պատուհանները նայում էին փողոցին: Սօփիան և Իվանը պատուհանների մէջ կռանալով մեծ հետաքրքրութեամբ սկսեցին նայել անց ու դարձ անողներին: Անցան քանի մի վայրկեաններ: Լռութիւն էր... Մինչ երկու ձեռքը ծնօթների տակ դրած, բեխերը ծամելով անհամբերութեամբ սպասում էր Իվանը, յանկարծ պըճեղների ծայրով մօտեցան նրան Սօփիան և կամացիկ խփելով ուսին, մատի ծայրով ցոյց տուեց եղբօրը հեռուից եկող աղքատին, որ գաւազանի օգնութեամբ վշտաւոր դէմքով դիմում էր դէպի փողոցը:

«Դէ՛հ սուս կաց, որ գործերս յաջողեն» շշնջաց Իվանը, աչքը չը հեռացնելով եկող աղքատից:

«Գիտես ինչ կայ», ասաց քոյրը ամենաթոյլ և անլսելի ձայնով:

«Գիտեմ, գիտեմ... ընդհատեց Իվանը. դու պատրաստ կաց. Մկօն ահա մօտեցաւ. Նա արդէն ձեր հարևանից անբաւական մնալով, որովհետև ինչպէս երևում է նրանց դուռը բաց չէր, գալիս է ուղղակի այստեղ:»

—«Մեր հարևաններն էլ իմ համոզմունքի են. նրանք էլ այնքան նախապաշարված չեն, որ ողորմութիւն տալը մի բան հաշւեն... Ես արդէն այդ մասին շատ եմ պատմել ամենին...»

որպէս ինքնուրոյն, աւելի հին քաղաքակրթութեամբ պատկանող ազգութիւն, վերջապէս որպէս մի ազգութիւն որ թւով նշանաւոր է, որ ունի իր բարոյական, տնտեսական և պատմական առանձնութիւններ, որ ապրում է իր հայրենիքում, իր պատմական հողի վրա,—հայերը իրաւունք ունեն, ասում ենք, պահանջել իրանց համար մի անկախ ինքնավարութիւն, մի սէյմ, մի ազգային ժողով, բայց ոչ թէ Կ. Պօլսում մի որ և է պատրիարքի նախագահութեամբ, ոչ թէ մի որ և է կրօնական կամ խառն ժողով, այլ մի ճշմարիտ կազմակերպված քաղաքական ազգային ժողով իրանց հայրենիքում, Հայաստանում։

Եւ այդ Հայոց ազգային ժողովը կարող է իր կապերը ունենալ Թիւրքաց կենտրոնական ընդհանուր սահմանադրական պարլամենտի հետ։

Թո՛ղ լաւ մտածեն այդ բանի վրա մեր Թիւրքիաբնակ ազգայինները, թող լաւ կշռեն մեր այդ խօսքերը,—եթէ ոչ, եթէ նոքա չը մտածեն սեփականացնել իրանց այդ ամեն ազգի համար անբռնաբարելի, արդարութեան վրա հիմնված իրաւունքները,—երկիւղ կայ որ հայերը կը կորչեն Թիւրքիայում։

Թող Թիւրքիան էլ լաւ մտածէ՝ կարող է նա արդեօք մի՛ օր, մի ժամ, մի րոպէ գոյութիւն ունենալ առանց հայերի....

Ո՛չ, ո՛չ և դարձեալ ո՛չ։

Թո՛ղ այդ բանի վրա լաւ մտածեն զանազան Միդհաթներ, Համիդներ, Էդհեմներ և շատ նրանց պէս մեծ մեծ խօսող Թուրք ազգասէրներ, որոնք զարմանալի երեխայական ինքնահաւանութեամբ խօսում են երևակայական Թիւրքաց հայրենիքի վրա, աշխարհիս ոչ մի տեղ չը գտնվող Թուրքաց ազգութեան վրա, դեռ չը ծնված Թուրքաց պետական լեզուի վրա և մահմետականութեան, այդ թշուառ և ողորմելի սորկական և սորկացնող վարդապետութեան վրա, որպէս պետական կրօնի վրա....

Այո՛, այդ տեսակ հիմքի վրա հաստատված սահմանադրութիւնը կարող է միմիայն ծիծաղ յարուցանել ամեն մի մտածող մարդու գլխում։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՒԱԶԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՄԵՐ ԱՆՀՈԳՈՒԹԻՒՆԸ

Եթէ ուշադրութեամբ թերթենք տեղական ռուս, հայոց և վրաց լրագիրների վերջին ամիսների համարները, կը տեսնենք որ գրեթէ ամեն մի համարում եթէ ոչ յօդուածներ, գոնէ ամեն մի համարում մի մի լուր կայ քաղաքում պատահած աւազակութիւնների և գողութիւնների մասին։

Եթէ հետաքրքրվենք անցնել քաղաքիս մի որ և է փողոցով, ամեն կողմից գանգատներ կը լսենք աւազակութիւնների և գողութիւնների մասին։

Մտէք Թիֆլիսի մի որ և է ընտանիք,— և անշուշտ կը լսէք ամենանոր, վերջին լուր՝ թէ քաղաքիս այս կամ այն թաղի մէջ գողութիւն կամ մարդասպանութիւն է պատահել։ Երեկոյեան ժամի 10-ից յետոյ Թիֆլիսի առաջնակարգ փողոցներով արդէն վտանգաւոր է անցնել, իսկ երկրորդական փողոցներով անցնելը,—աստուած փրկէ ու պահէ։

Մեր քաղաքացիների սովորութիւնն է պօլիցիայի վրա գանգատվել։ Ի հարկէ պօլիցիայի պարտաւորութիւնն է, հոգալ քաղաքիս հանգստութեան մասին, բայց մի և նոյն ժամանակ պէտք է ասել որ շատ բան կախված է և քաղաքի բնակիչներից։

Մի՞թէ փոխանակ զուր գանգատվելու, աւելի լաւ չէր լինի որ ինքներդ հոգաք ձեր կեանքի և ունեցածի մասին։ Փոխանակ գանգատվելու, աւելի գործնական չէր լինի մի հնար որոնել պատահող աւազակութիւնների և գողութիւնների առաջն առնելու համար։

Աւելի լաւ չէ՞ր լինի որ մեր քաղաքի բնակիչները փոխանակ գանգատվելու մտածէին իրանց կեանքը և ստացուածքը ապահովելու համար իրանց կողմից պահապաններ կարգել։ Եթէ նիւթական միջոցները չեն ներում Թիֆլիսցիներին ամեն տան վրա մէկ պահապան ունենալ, անհնարին չէ ամեն տասը կամ քսան կենողին մէկ պահապան ունենալ և այդ փորձի առաջին քայլը, ինչպէս լսած ենք, արդէն արած է։ Փետրվարի 14-ին երեկոյեան ժամի $7^1/_2$ կաթօլիկ եկեղեցու նեղ փողոցում, ինչպէս և պատմել է «Մշակը» իր 12-րդ համարում, երեք աւազակներ յարձակվելով ոսկերիչ Սօնիէվի վրա, վիրաւորել են նրան խանչալով։ Այժմ Սօնիէվը իր բոլոր հարևանների համաձայնութեամբ մէկ պահապան—հասաս կարգեց յիշեալ փողոցում, ամսական ութ րուբլ վարձով։ Պահապանին պահ տուած փողոցի երկարութիւնը 18 սաժէն է, որի աջ ու ձախ տարածութեան վրա 6 տուն է շինած, 17 կենողներով։ Ամեն մի կենող պարտաւորվել է ամսական 47 կոպէկ վճարել, ամեն մի ամիս այս գլխից։ և այս գումարը պահ է տրվում մի հաւատարիմ մարդու, իսկ պահապանին տրվում է ամսվայ վերջը։

Այդ բանը աջողվեցաւ վերև յիշված փողոցի կենողներին առանց երկար աշխատութեան։

Ցանկալի է որ մեր քաղաքի միացած բնակիչները հետևէին այդ օրինակին և ամեն մի 20 սաժէնի վրա մի պահապան իրանց ծախսով պահէին։ Եւ ծախսը, ինչպէս տեսնում է ընթերցողը, մեծ չէ։ Ուշադրութիւն ենք դարձնում մեր քաղաքային վարչութեան այդ կարևոր հարցի վրա։ Ցանկալի է որ գիշերապահների կամ դվօրնիկների (դռնապանների) խնդիրը շուտով լուծվէր մեր Դումայի մէջ։ Քաղաքային վարչութիւնը կարող էր ինքն այդ ամսական 47 կոպէկները բնակիչներից հաւաքել, հաստատել կամ աւելի մեծ թւով պօլիցիական պահապաններ (գօրօդօվօյ) կարգել, ինչպէս և լինում է ուրիշ մեծ քաղաքներում։ Եթէ ինքն քաղաքային վարչութիւնը այդ մասին հոգար, դուցէ 47 կոպէկից էլ շատ և շատ էժան նստէր ամեն մի կենողին պահապաններ պահելու վարձը։

Ցանկալի է որ այդ հարցը շուտով վճռվէր մեր Դումայի մէջ, մինչև որ Թիֆլիսցիները դեռ յաճախ պատահող գողութիւնների և աւազակութիւնների տպաւորութեան տակն են գտնվում, եթէ ոչ, հենց որ կրկին հանգստանան այդ երկիւղի զգացմունքից, այն ժամանակ դժուար թէ կարելի լինի մի բան առաջացնել ի նկատի ունելով Թիֆլիսցիների յատուկ յամառութիւնը և անհոգութիւնը։

Դ. Ալավէրդեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Новости» ռուս լրագիրը հաղորդում է, որ պ. Կիէվսկու բանկային կոնտորայի սնանկութիւնը հասնում է 950,000 րուբլու։ Առհասարակ անցեալ տարվայ սնանկութիւնները շատ նշանաւոր են։ Միայն Մոսկվայում սնանկութիւնների գումարը հասնում է 45 միլիօն րուբլու։

Մեզ գրում են ՄՕՍԿՎԱՅԻՑ՝ «փետրվարի 15-ին, ժամի 8 1/2 նկատեցինք այստեղ լուսնի խաւարումը։ Ժամը 10-ին լուսին բոլորովին խաւարեց և որովհետև այդ օրերը $+1^0$ և 2^0 R. էր (ձիւնը հալվել էր), այդ պատճառով սաստիկ մութն էր պատել Մօսկվա։

Մեզ հաղորդում են ՄՕՍԿՎԱՅԻՑ, որ փետրվարի 19-ին միայն սառցվեցաւ այնտեղ [illegible]

«Լաւ ես արել, լաւ ես արել, բայց չուշ. անձ եկաւ. հեռանանք պատուհաններից, որ նա մեզ չը տեսնի. դէհ դու սկսիր գործը... ասաց Խվանը քրոջ հետ քաշվելով սենեակի անկիւնը։ «Բայց Սօֆիա ջան, ամենևին երեսդ նշան չը ցոյց տաս... կանչիր Մկօին ներս և ապա գաթէն տուր նրան. թէ ոչ, եթէ տեսնող լինի, վերջում գուցէ վատ բան ծագի...»

«Ես այդ հասկանում եմ... ի հարկէ առաջ տուն կը կանչեմ, յետոյ կը տամ...»

Սօֆիայի վերջին խօսքում լսվեց դրսից աղքատի դժբաղդ ձայնը. «Ողորմեցէ՛ք անձամբ... ով նանիներ, ով բաջիներ... ողորմեցէ՛ք աղքատիս... Չարը փոխ — բարին փոխ...» ասում էր ձայնը։

Խվան Նիկիտիչը դռան քամակում թագնվելով, քրոջը ուղարկեց աղքատի մօտ։

«Ո՞վ է.» հարց արեց Սօֆիան կիսով չափ դռնից երևալով։

—«Ողորմութիւն, ով բարեգութ տիկին...» աղերսեց աղքատը։

«Կաց այդտեղ, բաբի», ասաց Սօֆիան և կրկին անյայտացաւ դռան քամակում։

—«Շուտ արա, ոչ ոք չը տեսնի.» շշնջաց Խվանը գաթան քրոջը տալով։

Սօֆիան դուռը կիսով բաց անելով «առ, բաբի.» ասաց ու տուեց աղքատին ձեռքի գաթէն։

«Օ՛. տիկին ջան, թո՛ղ Տէրը տայ քո վարձը», ասաց աղքատը և յարակցեց— «Չարը փոխ— բարին փոխ.»

Աղքատը առնելով այս թանկագին նուէրը դրեց իր պարկի մէջ և գոհ սրտով հեռացաւ։

Սօֆիան վաղուց ծածկել էր դուռը և մտել էր սենեակ, եղբօր մօտ։

«Այլ ես խօսիլ չի ուզիլ, թէ ինչպէս անցաւ...»

—«Հա, հա, հա... ծիծաղելով չարունակում էր Խվանը. շատ լաւ անցաւ, շատ, շատ...»

—«Այլ ես խօսիլ չի ուզիլ, կցեց նրան ժպտալով քոյրը։»

«Բայց, Սօֆիա ջան, գաթէն առնելուց յետոյ այն սխմար ծերը ինչ էր դուրս տալիս։»

—«Չը գիտեմ, Վանուշա ջան, ով գիտէ. այդ անպիտաններից ամեն մինը մի ասացուածք սովրած ունի. սիրտ չարժող խօսքեր.» մինը ասում է «Մշու Սուլթան.» միւսը «Լուսաւորչի աջ.» Մկօն էլ իր կողմից չարաչրել է ում տուն մտնում է, ումնից բան է ստանում—«Չարը փոխ—բարին փոխ» է ասում...»

«Ոհհօհօհօ... կրկնեց Խվանը. ինչ յիմար խօսք. —«Չարը փոխ—բարին փոխ...» Այդ յիմարը իբր իր մաքով կուզէ ասել, թէ ինչ որ տաք, այն էլ ստանաք, կամ թէ, ձեր արած չարն էլ ձեզ փոխ, բարին էլ փոխ... Պարզամիտ...»

—«Չէ, Վանուշա, նա այդ խօսքերով ուզում է ասել, որ երբ, լաւութիւն անենք—էլի մեր առաջը գայ, չարութիւն անենք—էլի մեր առաջը գայ... հող գայ նրա գլխին...»

«Է՛հ. էլ ինչ բացատրութիւն կուզի. արդէն նա մեր չարը տարաւ, պրծաւ...»

—«Այո՛, մեր չարը տարաւ... Այսուհետև Վանուշկա քեփ կանի...» ասաց քոյրը եղբօր վզովը փաթաթվելով և սովորականից դուրս ծիծաղելով...

«Տեսնենք...»

—«Այլ ես ինչ տեսնենք. Այնպիսի փառաւոր գաթայ էր թխել, որ, հեռու քեզանից, եթէ դու կրնէիր, մի րոպէում կուտէիր... Այժմ ՛ գիտէ անհամբեր ծերունին ճանապարհում կէսը կերաւ...»

«Ա՛խ, երանի հէնց ճանապարհին էլ հոգին տար... Բայց, Սօֆիա ջան, մի բան էլի ինձ վրդովեցնում է. գիտես նա մեռաւ, չէ որ մուրհակը կենդանի է, չէ որ նա այժմ չարերին է առել, թէ ինքը այդ փոխը կտակել է օրիորդաց դպրոցին... Յետոյ, որ մուրհակը գտնեն, էլի մի և նոյն բանը կը գայ գլխներիս... Հոգաբարձուները էլի իրաւունք կունենան պահանջելու...»

Սօֆիան պատասխանելուց առաջ նախ մի արհամարհական հայեացք գցեց և ապա ասաց «ինչ բաներ ես մտածում, Վանուշա ջան. նախ ով գիտէ Մկօն այդ մուրհակը որ ծակուծուկն է կախել, որ չը գտնվի. և երկրորդ, ասենք թէ գտնվի էլ, նա ինչ գնաց կտակ հաստատեց, որ ով իրաւունք ունենայ այդպիսի մի կտակի զօրութեամբ քեզանից փող ստանայ... Բան չունես...»

Քրոջ այս արդարացի կարծիքը ջնջեց եղբօր սրտում եղած բոլոր տարակուսանքը և նրանք երկուսով հաստատ համոզվեցին, որ արդէն ամենայն ինչ վերջացած է...

«Ամենայն ինչ վերջացած է». Ահա թէ ինչ էին մտածում նորանք։

Ամենայն ինչ վերջացած է... Բայց տեսնենք իրաւ ամենայն ինչ վերջացած է, թէ դեռ ուրիշ նորանոր և այլ բաներ ևս կան...

X

Երեկոյեան ընդհանուր զանգահարութիւնից յետոյ անցաւ մի ժամ։ Օրը տարաժամել էր և ցորեկուայ աղմուկները գնալով աստիճան առ աստիճան ընդհատվում էին։

Խառնաշփոթ ամբոխը քաղաքի մեծ հրապարակից դէպի զանազան կողմեր էր ցրվում։

Մինի ձեռքում մրգեղէն, միւսի կռան տակ հաց, այլի փեշում կանաչի—ամենքը շտապում էին իրանց տուն...

Տեղ տեղ լսվում էին երբեմնապէս աղաղակներ. որը իր հալվէն է գովում, որը կիրակնամուտի համար խունկ ու մոմ է առաջարկում. իսկ շատերը իրանց սպառված ու հոգնած դուլթման են սաղացնում...

Մեծ փողոցի երկու կողմերում նստոտած են աղքատներ.—Սորանք էլ իրանց սովորական խնդիրն են գուում...

Ամբոխի հոսանքը գիշերվան մթի հետ կարծես գնալով գնում ու սառւարանում էր։

Խանութների կարգում ահա բարձրացաւ սովորական աղմուկը. Ջերմեռանդ աշկերտները շուտով իրանց տները հասնելու համար առանց խնայողութեան սկսել էին կողպել դռները։

Այս աղմկալի հանգէսից զուրկ էր միմիայն Ապրեսանց խանութը, որտեղ խորին լռութեամբ երկու երիտասարդներ սպասում էին իրանց տիրոջ հրամանին, որ բիւրօին կպած սենեակում հաշւում էր իր չարաթվական եկամուտը։ Նորա մօտ կանգնած էր մի գեղեցկատեսիլ մանուկ։ Վերջինս երբեմն-երբեմն շտապեցնում էր հաշւատեսին։

«Սպասիր, Արամ ջան, ասում էր հաշւատեսը. սպասիր. այս է վերջացնում եմ։»

Մի քանի վայրկեան անցած, խանութի տէրը հրամայեց կողպել խանութը և երբ ամեն բան վերջացած էր, իր որդու հետ միասին խօսակցելով հեռացաւ փողոցից։

Արամը հօր ձեռքը բռնած և նորա օգնութեամբ քայլելով գնում էր ու այս կամ այն բանի մասին խօսում։

«Հայրիկ, ինչու այսօր տուն չը գնացինք ճաշելու», շարունակեց որդին։

—«Որովհետև մայրիկդ այսօր ծոմ է։ Մի՞թէ չը տեսար, որ ամբողջ գիշերը նա չը քնեց և Նանայի (խմոր հունցող կնոջ) հետ միշտ չարչարվում էր»

«Այո, տեսայ. ընդհատեց Արամը և չիթանք-

կասի փոստը։ Նոյն օրը ստացվեցան «Մշակի» 6, 7, 8 և 9 համարները։

—

ԹԻՖԼԻՍԻ փոխադարձ կրեդիտի ընկերու-թիւնը յայտնում է որ ներկայ մարտ ամսի 20-ին լինելու է ընկերութեան անդամների տարեկան ընդհանուր ժողովը։ Հաւաքվելու տեղի և ժամի մասին առանձնապէս կը յայտնվի։ Ընդհա-նուր ժողովին կառաջարկվեն հետևեալ հարցեր՝ ա. Ընկերութեան վարչութեան 1876 թւի հաշւի և 1877 թ. համար նախահաշւի քննելը և հաս-տատելը։ բ. Խորհրդի երկու պատգամաւորների ընտրութիւնը փոխանակ հերթով դուրս եկող խորհրդի նախագահի պ. Վ. Կայդանովի և պ. Ս. Ջակելիի, որ իր սեփական կամքով թողնում է իր պաշտօնը։ գ. Ընկերութեան գործերի կա-ռավարչի ընտրութիւնը փոխանակ պ. Գ. Աղել-խանովի, որի ծառայութեան ժամանակամիջոցը լրացած է։ դ. Վերաքննողական յանձնաժողի երեք անդամների և նրանց երեք կանդիդատ-ների ընտրութիւնը։ Ընկերութեան կողմից արած յայտարարութիւնը աւելացնում է թէ՝ կանո-նադրութեան 39 և 40 յօդուածների հիման վրա, խորհրդի անդամները և կառավարիչը, որոնք թողնում են իրանց պաշտօնը, կարող են նորից ընտրվել։

—

Մենք լսում ենք, որ մեր տաղանդաւոր երա-ժիշտ ԹԻՖԼԻՍԻ երաժշտական ընկերութեան նախկին դիրեկտօր, պ. Կիւնէր, շուտով կը վերջացնէ իր օպէրան «Тарасъ-Бульба» անու-նով։ Հեղինակը, ինչպէս լսում ենք, դիտաւո-րութիւն ունի իր օպէրան առաջին անգամ ներկայացնել տալ Ս. Պետերբուրգում։

—

ԲԱԳՈՒԻ մէջ հրատարակվող Թուրքաց «Ակինչի» լրագրի խմբագիրը պատասխանել է իր լրագրի մէջ «Մշակի» № 3-ի մէջ տպված «Մահմետա-կան կղերականութիւն» առաջնորդող յօդվածին։ Բայց ինչպէս է պատասխանել նա,—շատ ան-մեղ և միամիտ իրան ձևացնելով՝ մենք ոչ թէ մահմետական միութիւն ենք քարոզում ասում է նա, բայց բոլոր մահմետական ազգերի մի-մեանց մէջ եղբայրասիրութիւն... Այո, այդպէս է, այդ նշանակում է եղբայրասիրու-թիւն, երբ որ յայտնում են այն միտքը, թէ մահ-մետականութիւնը դաւանող բոլոր ցեղերը և ազգերը, անտես առնելով իրանց ցեղական և ազգային առանձնութիւնները, պէտք է ձգտեն միանալու, միայն այն պատճառով որ բոլորն էլ մի կրօն, մահմետականութիւն են դաւանում։ Միթէ կաթօլիկութիւնը նոյնը չէ անում։ Կաթօ-լիկութիւնը, որ աշխատում է ոչնչացնել բոլոր կաթօլիկ ցեղերի և ազգերի սրտից ազգայնու-թեան և հայրենիքի գաղափարը և համոզել նր-րանց որ եկեղեցին է նրանց միակ ազգու-թիւնը և հայրենիքը, կաթօլիկութիւնն էլ ուրեմն եղբայրասիրութիւն է քարոզում...

Երկրորդ ներքին 5% փոխառութեան տի-րաժ, որ կատարվեցաւ Ս. Պետերբուրգում այս մարտի 1-ին։

Սերիի №	Տոմս №	
10193	38	200,000 ռ.
4553	46	75,000 —
6269	9	40,000 —
4852	42	25,000 —
17896	30	10,000
15138	40	10,000
14053	11	10,000
14753	42	8,000
8282	48	8,000
17233	20	8,000
16605	20	8,000
19523	20	8,000
7625	38	5,000
11401	21	5,000
19069	14	5,000
490	49	5,000
2370	2	5,000
10703	31	5,000
19853	42	5,000
9036	28	5,000
13338	10	1,000
18766	19	1,000
10993	43	1,000
18240	16	1,000
6914	25	1,000
3361	45	1,000
11628	35	1,000
10278	23	1,000
2998	22	1,000
13358	14	1,000
7802	20	1,000
16941	22	1,000
8913	1	1,000
2097	45	1,000
11937	5	1,000
7687	13	1,000
16089	15	1,000
879	19	1,000
17711	31	1,000

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻԴ ԵՒ ՄԻԴՀԱԴ-ՓԱՇԱ

—

Միդհադ փաշան իր անկումից քանի մի օր առաջ խնդրած էր սուլթանին կառավարչա-կան բարձրաստիճան անձանց մէջ փոփոխու-թիւններ անել, որին սուլթանը չէր կամե-նում համաձայնել, ուստի յունվարի 23-ն, իւր անկման նախընթաց օրը, նա գրել էր սուլթանին հետևեալ նամակը, որ հրատա-րակված էր «Republique Francaise» լրա-գրի մէջ։

«Ձերդ մեծութիւն, սահմանադրութիւնը հրատարակելով մեր նպատակն էր մի անգա-մից վերջ տալ պալատային բռնակալութիւն-ներին, ցոյց տալ ձեզ ձեր պարտականու-թիւնները և յատկացնել մեզ մերոնքը, գնել իրաւունքների կատարեալ հաւասարութիւն քրիստոնեաների և մահմետականների մէջ և իսկապէս աշխատել երկրի վերանորոգութեան համար։ Երեսուն տարվայ ընթացքում բա-ւականաչափ դուրս են եկել ամենայն տեսակ ղատտիներ և ֆիրմաններ և իւրաքանչիւր այդպիսի ղատտին կամ ֆիրմանը պատա-հում էր մի խիստ նշանաւոր քաղաքական անցքի ծագելուց, բայց երբ հազիւ անցնում էր վտանգը, մենք իսկոյն էլ մոռանում էինք թէ ինչու համար էին հրատարակվել այդ բոլոր թղթերը։ Չը կարծէք թէ սահմանա-դրութիւնը հրատարակվել է միայն նորա համար, որ նորանով վերջ տանք արևելեան հարցին։ Ես պարտականութիւնների մասին յիշեցի ամենից առաջ որ ձերդ մեծութեան հարկաւոր է ծանօթանալ ձեզ վերա ընկած կոչման հետ, որպէս զի այն անձինքը, որոնք իրանց վերա են առնում տէրութենական բոլոր պարտականութիւնը, իմանային ինչպէս վար-վեն։ Այնուհետ հարկաւոր է և մեզ, նա-խարարներիս, ծանօթանալ մեր պարտակա-նութիւնների հետ, սորանով ես կամենում եմ ասել, որ մենք պէտք է հրաժարվենք միտական կեղծաւորութեան և շողոքորթու-թեան եղանակից, որը ահա արդէն չորս դար է, որ թագաւորում է մեր տէրութեան մէջ։ Ես յարգում եմ ձեր օգոստափառ անձը, յարգում եմ ձեր գերդաստանը, բայց չեմ կամենում այդ յարգանքը գործ դնել ի վնաս իմ հայրենիքի։ Իմ պատասխանատուութիւնը մեծ է, բայց առաւել ես սարսափում եմ իմ սեպհական խղճի առաջ պատասխանատու լի-նելուց, որովհետև նա ստիպում է ինձ աշ-խատել յօգուտ իմ հայրենի երկրին։ Ես սար-սափում եմ այդ ուժից, որ կարող է պահան-ջել ինձանից իմ գործերի հաշիւը։ Հասկացէք իմ խօսքերի իսկական նշանակութիւնը՝ ես վախենում եմ խղճի յանդիմանութիւնից և օսմանեան ազգի նախատինքներից, իսկ սրանից աւելի ես ոչնչից չեմ վախենում։ Օսմանեանք ունեն իրանց պարտականութիւնները, նոքա ճանաչեցին նորանց և կատարեցին. մեզ հար-կաւոր է նոցանից օրինակ վեր առնել։ Մենք ամենից առաջ սահմանադրական տէրութիւն ենք։ Գիտէք դուք թէ ի՞նչ է նշանակում սահմանադրութիւնը։ Նա, ով որ տալիս է, պիտի իմանայ թէ ինչ է տալիս, բայց սորա վերա ես չեմ յամառում։ Ես ճանաչում եմ ինձ վերա դրված պարտականութեան բոլոր կարևորութիւնը։ Ինչպէս օսմանցի և տէրու-թեան մէջ բարձրագոյն պաշտօն ունեցող, ես կրում եմ կրկին պարտականութիւններ. որ-քան ես գիտեմ իմ պարտաւորութիւնը իբրև օսմանցի, այնքան ևս պարտաւոր եմ իմա-նալ իմ պարտքը իբրև պաշտօնական անձ։ Այն տաճիկը, որ չէ կատարում դէպի իր երկիրը իր ունեցած պարտականութիւնը, պատասխանատու է միայն իր խղճի առջև, բայց մեծ-եպարքոսը (վէզիրը) պատասխանա-տու է և խղճի և ազգի առաջ։ Ես պարծե-նում եմ նորանով, որ իմ խղճմտանքը չէ կարող յանդիմանել ինձ, ես կը ցանկանայի և ազգի առաջ ևս պարծենալու իրաւունք ունենալ։ Ահա արդէն ամբողջ ութ օրեր են, ինչ դուք հրաժարվում էք իմ առաջարկու-թիւնները ընդունելուց, այլապէս ասելով, դուք չէք տալիս վարպետին այն գործիքը, որոնց նա կարօտում է։ Առանց գործիքի ես չեմ կարող աշխատել, նորանք էլ, որ ունեմ, պիտանացու են միայն կործանելու համար, այլ ոչ վերականգնելու կայսրութիւնը։ Ուստի, ես խնդրում եմ ձեզ՝ ձեր ինձ վերայ դրած պաշտօնը յանձնել ուրիշին։ 23-ն յունվարի 1877 ամի, Միդհադ։»

ԹՈՒՐՔԻԱ

—

Տեղական ռուս լրագիրներից ստացված հե-ռագրերը հաղորդում են, որ Թիւրքիան շա-րունակում է չը համաձայնվել Չէրնոգորիային որ և է զիջումներ անել և չէ կամենում տալ նրան Նիկշէչ, Ապիցա և Մորօչայի աջ եզերքը։—«Agence Générale Russe» հա-ղորդում է որ Չէրնոգորիայի իշխան Նիկողա-յոս վճռել է, եթէ Բ. Դուռը չը համաձայնվի նորա առաջարկած պայմաններին, այն ժա-մանակ նա իր զօրքերով կը պահէ պատե-

---

ները լեզելով չարունակեց. հիմի մայրիկը բա-նից պրծած ինձ սպասելիս կը լինի... կասի— ինչու չեկաւ գառնուկս...»

—«Այո, այո, Արամ ջան». պատասխանեց կի-սածիծաղ և որդովը բոլորովին սիրակիզուած հայրը։

«Բայց, հայրիկ, ջեբիս կանֆետից ես ուզում եմ Շուշանին ու Վաղարշակին չը տամ...»

—«Ի՞նչու։ Չէ՞ որ Շուշանը քո քոյրն է, իսկ Վաղարշակը եղբայրդ...»

«Գիտեմ։ Բայց ինչու Վաղարշակը միշտ գո-վում է Վաղարշակ պապին ու մայրիկն էլ միշտ ասում է թէ Վաղարշակ պապը մեծ թագաւոր է եղել, իսկ Արամ պապի արած գործերը և քա-ջութիւնները չեն ասում...»

—«Եթէ այդպէս է, դու նորանց կանֆետս տուր ու աշխատիր որ մեծանաս լաւ մարդ լի-նես ու դու էլ Արամ քաջ պապի պէս ազգա-սէր ու զօրեղ լինես։»

«Բա՛. բա՛. երբ մեծանամ, այն ժամանակ... իսկ այժմ նորանց կանֆետ չեմ տալ։»

—«Քո կամքն է. բայց եղբայրներիդ պէտք է սիրես, չէ՞։»

«Լա՛ւ. հայրիկ ջան, քո խօսքը ոնց չեմ կա-տարիլ։»

Այսպիսի քաղցր խօսքերի չարունակութիւնը հասցրեց նորանց փողոցի բերանի մօտ, ուր խա-նութ գետնի վերա կարգով նստոտած էին քանի մի աղքատներ։ Սորանցից մինի առաջին, հին մաղախի վերա դրած էր մի հիանալի չքնղու-թեամբ նաշխուած գաթայ։ Հայր ու որդին մօ-տեցան սորան։ Վերջինս սպասում էր անցա-նողից մի մեծ գին իւր ձերք բերած գաթայի համար։ Նա չէր կերել, այլ չոր հացով բաւա-կանանալով, այդ թանկ պարգևը բերել էր ծա-խելու։

Արամի աչքը ընկաւ գաթայի վերա... Զար-թեց նորա մէջ ցանկութիւն և աղքատի մօտ կանգնելով ասաց—«հայրիկ հարկի. տես ինչ լաւ գաթա է է.. »

«Լա՛ւն է, լաւն է.» պատասխանեց հայրը և կամեցաւ քայլել. բայց որդին չը համաձայնեց. նա նոր եռանդով սկսեց խնդրել. «հայրիկ ջան, ա՛ռ գաթէն. աղքատը ինչ պէտք է անի նորան...»

Խղճուր հայրը չընջած որդու ականջում, թէ ամօթ է և թէ արդէն մայրիկը նորա համար պատրաստած կը լինի աւելի լաւ գաթաներ... Արամը հաստատ մնաց իր խնդրի վերա։

Ճարահատած հայրը դարձաւ և հարց արեց աղքատին. «Բարի, գաթէն չես ծախիլ։» «Աղա ջան, ես լսեցի երեխայի խնդիրը... Համեցէք, համեցէք... մօր թխած գաթէն, որդուն արժանի կը լինի...» ասաց ու տուեց Արամին իւղահունձ գաթէն։

Որդու կամակորութիւնով կարմրած ու ամա-չած հայրը, այլ ևս ոչինչ չը խօսեց, հանեց 20 կօպ. և տալով աղքատին ներողութիւն խնդրեց և չարունակեց ճանապարհը։

«Օ՜հ. ինչ կոպտավարութիւն արիր Արամ... Ամօթ չէր։ Այժմ մայրիկը դրանից լաւ գաթա-ներ է թխել. կը սպասէր և կը գնայինք տուն ու ո՞րքան գաթա կուզէիր կը տային...» նա-խատում էր հայրը։ Բայց որդին, առանց ուշք դարձնելու հօր խօսքերին, գաթէն մեծ ախոր-ժակով կծոտում ու չարունակում էր ճանա-պարհը։

Նորանք բաւականաչափ հեռացել էին խա-նութից և մինչև տուն հասնելը դեռ շատ էր մնում։

XI

Մութը առաւօտէն փռվեց ամբողջ քաղաքի վերա։ Ամեն տեղ պատուհաններից արտա-փայլում էր տների մէջ վառվող ճրագների լոյսը։ Խաղաղութիւնը գիշերային մթան հետ տարածվում—փռվում էր աշխարհի երեսին, նա մանաւանդ Ն...քաղաքի վերա, ուր այս ան-նախկուր մթան ժամանակ թափառեցնում եմ իմ ընթերցողին, նորան վերջին անգամ ևս Աշրե-սանց տունը տանելով։

Երեկոյեան թէյը դեռ չը վայելած, ամբողջ գերդաստանը սպասում էր իր գլխաւորի տուն գալուն։

Երեխաները միմեանց հետ սկսել էին իրանց մանկական անմեղ խաղը, իսկ բազկաթոռի վրա ձգուած Իվան Նիկիտիչը իր քրօջ հետ խօսում էր այսօրվայ հնարագործութեան մասին։ Տան մէջ տիրում էր այն հանգստութիւնը, որով պարծենում է անհոգ չինականը։

Զանգաւ մի ժամ,—ահա բացվեցաւ դուռը... Դուռն չեմքում երևեցաւ գոյնը նետած և գրկի մէջ մի դիակ բռնած Աւքանաղը...

Ամենքը սարսափեցան...

Սոփիան, տեսնելով Աւքանաղի ուսի վրա քարշ ընկած իր սիրելի Արամ որդու կապ-տած, գունաթափված երեսը, գժուածի պէս վեր թռաւ ու առաջ վազեց...

Տան մէջ թագաւորող հանգստութեանը յա-ջորդեց մի ողբերգական տեսարան...

Ողորմելի Աւքանաղը մաղերը փետող Սո-փիայի մօտ վայր գնելով իր որդու անշնչացած դիակը, իր գլխին ու երեսին էր վայ տալիս... Սոփիայի մէջ էլ այժ ուզօրութիւն չը մնաց... ան-մեղ երեխաներին տիրեց դժոխային սարսափ... Նորանք նոյնպէս անհաբեկված ողբում էին...

Արամի անշնչացած ու սառած մարմնի մօտ ընկած էր այս բոլոր թշուառութիւնների միակ պատճառ—գ ա թ է ն... Իվան Նիկիտիչը վերց-նելով այն, սկսեց քննել... Նա կծեց իր մասը և գուշակեց այս բախտահար անցքի մի մասը...»

Սա քրօջս թխած գաթէն է, մտածում էր նա, սա մեր թունաւորած բլիթն է... Բայց սորան ո՞վ է տուել Արամին... Ուրեմն աղքատին թու-նաւորելու տեղ, մ ե ն ք թունաւորեցինք Արա-մին...

«Եւ այս բոլորի պատճառը Ե ս եմ...»

Իվան Նիկիտիչը կայծակնահարի պէս առանց գլխարկ դուրս վազեց տնից ու գժուածի նման գնաց... Բայց ո՞ւր—ինքն էլ չը գիտէր... Գիշե-րային խաւարը գրկեց նրան և տարաւ փողոցից փողոց, աւերակից աւերակ, վերջապէս այնտեղ, ուր խորին մթութեան մէջ թափառում են սատանայակերպ ոգիները, մտատանջ եղած ու-րուականները...

XII

Չորս օրից յետոյ, երբ անմեղ զոհ գնացած Արամի մարմինը դրել էին հողի սառ ծոցում, վայրենացած և իր խղճի ձեռքից տառապված թշուառ Սոփիան, նահատակ—մանուկի ողորմելի մայրը, փակված սենեակում խոցոտվում, այր-վում էր ափի արտասունքի մէջ,– դրսից լսվեցաւ ծերունի Մկօի սովորական ձայնը—«Ողորմացէք, նանիներ, ռաջիներ... Ձեր տունը Աստուածայի գանձարանն ըլնի... Ողորմացէք—«Ջարը ֆնխ —բարին փոխ...»

Աւելարդ աղքատի խօսքերը Սոփիայի սրտին վերջին հարուած տուեցին... Այդ խօսքերը երև-ւեցան նրան երկնքից լսվող վրէժխնդիր Աստու-ծու խօսքեր...

Միւս օրը Սոփիային տարան գժատուն։

Գր. Պապեան

բազմի ժամանակ պաշարված Թիւրքաց ամրոցները:—Կ. Պօլսից հաղորդում է հեռագիրը, որ ժողովրդի մէջ յուզմունք կայ՝ ժողովուրդը պահանջում է աքսորանքից յետ դարձնել Միդհաթ փաշային: Կ. Պօլսի ոստիկանութիւնը կալանաւորել է խռովութիւն անողներից շատերին:—Թիւրքաց մինիստրների խորհուրդը վճռեց մերժողական պատասխան տալ Չէրնօգօրիայի պահանջներին:—Սերբիայի կառավարութիւնը հրամայել է Բօսնիայի ապստամբների առաջնորդին Դեսպոտովիչին թողնել ապստամբների զօրքի կառավարութիւնը, բայց Դեսպոտովիչը չէ կամենում ենթարկվել սերբիական կառավարութեան հրամանին, և դիտաւորութիւն ունի շարունակել պատերազմ Թիւրքիայի դէմ:

ԱՆԳԼԻԱ

—

Փարիզից հաղորդում են հեռագրով, որ Կ. Պօլսի ռուսաց դեսպան գեներալ Իգնատիէվ մարտի 3-ին (15) ուղևորվում է Լոնդոն: Այդ ճանապարհորդութիւնը համարվում է քաղաքական շրջաններում որպէս ապացոյց եւրոպական պետութիւնների մէջ խաղաղական տրամադրութեան:—Մարտի 4-ին (16) Իգնատիէվ հասաւ Լոնդոն:—Անգլիական պարլամենտում ֆինանսների մինիստր Նորտկօտ յայտնեց որ Ռուսաստանը առաջարկեց ստորագրել արձանագրութիւնը, որի մէջ յայտնված լինէին եւրոպական պետութիւնների հայեացքները արևելեան խնդրի մասին:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ստացանք «Արարատ» ամսագրի յունվարի տետրակը 1877 թւի: Շատ շնորհակալ ենք ամսագրի խմբագրութենից, որ նա յայտարարութեան պէս տպում է որ «Մշակը, այս տարի շաբաթը երկու անգամ է հրատարակվում և արժէ 7 րուբլ: Բայց ամենևին չենք հասկանում իմաստուն ամսագրի հետևեալ խօսքերը՝ «Գուցէ այսուհետև ջանայ «Մշակը» գլխաւորապէս հայոց ազգին սեփական և իրական շահերը նկատելով պաշտպանել և այնպէս յուսալ Հայոց համակրութեան և սիրոյն արժանալոյ:»—Եթէ իմաստուն «Արարատի» կարծիքով մենք մինչև այժմ մեր թերթը շաբաթը մի անգամ հրատարակելով չէինք պաշտպանում ազգի իրական շահերը, մի՞թէ թերթի շաբաթը երկու անգամ հրատարակելը այնպիսի ազդեցութիւն ունի, որ ուղղութիւնը յանկարծ կը փոխվի: Թող իմանայ «Արարատը» որ մեր խմբագրութիւնը նոյն է մնացել և ուղղութիւնն էլ նոյնը կը մնայ: Մեր կարծիքով ամենալաւ ապացոյց որ մենք ճշմարիտ ազգի օգուտներին ենք ծառայում այն է, որ «Արարատի» պէս փտած ամսագիր մեր ուղղութիւնը չէ հաւանում: Մենք մեզ դժբաղդ կը համարէինք, մենք մեզ բարոյապէս ընկած կը համարէինք այն օրը, երբ մեր ուղղութիւնը սկսէր «Արարատին» և նրա պէսներին հաճելի և համակրական երևալ:

***

Պարտաւորութիւն ենք համարում յայտնել որ այսօր, մարտի 10-ին, մահմետականների Բայրամ տօնի առիթով Թիֆլիսի արուեստաւորների ընկերութեան մէջ, ընկերութեան մահմետական անդամների խնդիրքով, նշանակված է պարահանդէս զինուորական երաժշտութեամբ և սազանդարով: Ընկերութեան անդամների համար մուտքը ձրի է, իսկ հիւրերը, որոնք պէտք է մտցրած լինեն մի անդամից, վճարում են 1 րուբլ 50 կոպէկ:

***

Շնորհակալութեամբ ստացանք պ. Յարութիւն Առաքելեանցից նրա թարգմանած «Հաւատարմութիւնը ամէն արգելքներին յաղթում է» գործ Ֆրանց Հօֆմանի գրքոյկը.—Թիֆլիս. Յ. Մարտիրոսեանցի տպարան, 1877.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԼԵԶՈՒ

Այդ լեզուի դասատուութեամբ պարապում է Գուստավ Քալանթարեանցը: Հարցնել Մովսէս Յարութիւնեանցի տանը, Սապէօրնի փողոցում:

ԳՈՒՍՏԱՎ ՔԱԼԱՆԹԱՐԵԱՆՑ

2—3

ՊՐՕՎԱՆՍԱՅԻ իսկական Ձէթ, ֆունտը 60 կոպէկ:

ԸՆԳՈՒԶԻ ՁԷԹ ֆունտը 40 կոպէկ:

Կարելի է ստանալ Ա. ՑՈՒՐԻՆՕՎԻ և ընկ. մագազինում, ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ: Въ Тифлисѣ у Цуринова.

8 (8)—1.

ՍԱԼԻՑԻԼԵԱՆ

միջոց ատամների համար

Լ. Է. ԱԴԻԼՀԱՅՄ

ատամնաբոյժի

Փորձված լինելով բժշկական պրակտիկայով, սալիցիլեան պրեպարատները, բժշկական առաջին հեղինակութիւնների հետազօտութիւնների շնորհով ստացան մեծ անուն, որպէս առողջապահական ամենալաւ միջոցներ բերանի և ատամների համար, առաջարկվում են հեղուկի (բերան ողողելու համար) և ատամների փոշիի ձևով, նրանով են յայտնի, որ պահպանում են ատամները փչանալուց և ոսկորի փտելուց, առաջ են առնում ատամների վրա քարի կազմվելուն, ոյժ են տալիս ծնոտին և բերանին հաճելի թարմութիւն են տալիս:

Գինը ատամների սալիցիլեան

էլեկսիրի	1 ր. 25 կ.
» » փոշիի	1 » 25 »
» » պաստայի	1 »
» » մաստիկի (ատամները պլոմբելու համար) . .	1 »
» ատամների կաթիլներ. » »	50 »

Այդ արգիւնքը օպտով և մաս մաս ծախվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ Ց. Ս. ՑՈՒՐԻՆՕՎԻ և ընկ. մօտ:

Въ Тифлисѣ у Цуринова 6 (12)

ЗАМѢНЕННОЕ СРЕДСТВО ТРЕСКОВАГО ЖИРА
SIROP DE RAIFORT IODÉ
DE GRIMAULT ET Cie

ХРѢНОВЫЙ ІОДИСТЫЙ СИРОПЪ
SIROP DE RAIFORT IODÉ
DE GRIMAULT ET Cie

Средство это содержитъ въ себѣ іодъ въ соединеніи съ сокомъ противу цинготныхъ растеній: хрѣна, ложечной травы и крессона. Предписывается врачами лимфатическимъ и золотушнымъ дѣтямъ вмѣсто трескового жира.
Каждый флаконъ, изъ зеленаго стекла, имѣетъ вытисненныя слова: Sirop iodé de Grimault et Cie, а равно и подпись ихъ вокругъ горлышка.—Продается во всѣхъ аптекахъ Россіи.

ГУАРАНА

ГРИМО И КОМП., АПТЕКАРЕЙ ВЪ ПАРИЖѢ.

Средство это, происходящее изъ Бразиліи, извѣстно подъ названіемъ Гуарана или Паулливія и употребляется по предписанію врачей противъ мигрени и невралгіи.
Продается въ коробкахъ, содержащихъ каждая двѣнадцать пріемовъ и каждый пріемъ снабженъ подписью Grimault et Cе. Требовать настоящую Гуарану Гримо и Ке, потому что есть много подлѣлокъ.

ВЪ ТИФЛИСѢ У ЦУРИНОВА

ՀԱՇԻՒ

ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՈՒՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ Ի ԲԱԳՈՒ Վ.ԱՆ 1876 ԱՄԻ

ՄՈՒՏՔ

1	Առ 1-ն յունվարի 1876 թ. մնաց ընկերութեան դրամ գանձում	11,337	40		
	Տոկոսաբեր 5% Տոմսակներ 15 հատ	4,702	50	16,039	90
2	Ընթացս 1876 թ. յօգուտ ընկերութեան ստացեալ են ընկերութեան դրամներից, որ է 13,337,40 կ. ից և 45 հատ 5% տոմսակներից տոկոսի տոկոս	1,837	45	1,837	45
3	107 տարեկան անդամներից Բաքու և այլ քաղաքներում գանձուած	537	,,		
4	13 Անփոփոխ անդամներից Բաքու և այլ քաղաքներում գանձուած	1,300	,,	1,837	,,
5	Ընկերութեան [illegible]	73	10	73	10
6	Ընծայաբերութիւն օրինաւոր կտակաւ ի հանգուցեալ [illegible]	1,000	,,		
7	[illegible]	300	,,	1,300	,,
8	[illegible]	141	,,	141	,,
9	[illegible]	55	,,	55	,,
10	[illegible]	88	23	88	23
11	Ընկերութեան [illegible] 10 ռ. [illegible] 3 ռ. մնաց յօգուտ ընկերութեան	7	,,	7	,,
12	Ընկերութեան [illegible]	217	47	217	47
	Գումարն է	,,	,,	21,596	15

Ուղիղ է ընդ բնականին

ԵԼՔ

	Ընթացս 1876 ամի եղած յետագայ ծախքերն,				
1	Լրագրաց համար [illegible]	20	,,	20	,,
2	Ընկերութեան [illegible] համար	151	30	151	30
3	[illegible]				
	Ա. Թիֆլիսի [illegible]	120			
	Բ. Մոսկվայի [illegible]	121	44		
	Գ. Մոսկվայի [illegible]	100	,,		
	Դ. Բաքուայ [illegible]	110	,,		
	Ե. [illegible]	120	,,	571	44
4	Օրիորդաց [illegible]	605	20		
5	[illegible]	72	,,		
6	[illegible]	39	36		
7	Օրիորդաց [illegible]	59	94	776	50
8	[illegible]	120	,,	120	,,
9	[illegible]	250	,,	250	,,
10	[illegible]	331	52	331	52
11	Ընկերութեան 5% [illegible]	16	20		
12	Գործակալաց ծախք	83	04	99	24
13	[illegible]	300	,,	300	,,
				2,620	,,
	Վերջոյ մնաց [illegible] 1-ն յունվարի 1877 ամի Ա. դրամ գանձում	14,273	65		
	Բ. 5% տոկոսաբեր տոմսակներ	4,702	50	18,976	15
	Գումարն է	,,	,,	21,596	15

Անդամ և գանձապետ Գրիգոր [illegible]

Дозволено цензурою 9 Марта 1877 г. Тифлисъ. Типографія Мартиросіанца Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ